

Всеукраїнський конкурс наукових робіт зі спеціальності
«Професійна освіта»

КОНКУРСНА НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА

На тему: «Формування якостей трансформаційного лідерства здобувачів
педагогічних спеціальностей»

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯКОСТЕЙ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ЛІДЕРСТВА	6
1.1 Ретроспективний аналіз ідей формування якостей трансформаційного лідерства в студентів педагогічних спеціальностей.....	6
1.2 Зміст і структура поняття «якості трансформаційного лідерства студентів педагогічних спеціальностей»	16
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯКОСТЕЙ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ЛІДЕРСТВА	21
2.1 Національний досвід формування якостей трансформаційного лідерства трансформаційного лідерства студентів педагогічних спеціальностей	21
2.2 Обґрунтування педагогічних умов формування якостей трансформаційного лідерства студентів педагогічних спеціальностей.....	24
2.3. Аналіз результатів експериментально-дослідної роботи.....	28
ВИСНОВОК	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	36
ДОДАТКИ	39

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена глибинними трансформаційними процесами, що відбуваються в сучасному суспільстві, зокрема в освітній сфері України. В умовах глобалізації, цифровізації та постійних соціальних змін зростає потреба у фахівцях нового типу - педагогах, здатних не лише передавати знання, а й виступати агентами змін, ініціаторами розвитку та лідерами освітнього середовища. Сучасна концепція реформування освіти, зокрема ідеї Нової української школи, акцентує увагу на формуванні ключових компетентностей, серед яких важливе місце займають лідерські якості, критичне мислення, здатність до інноваційної діяльності та ефективної комунікації. У цьому контексті особливого значення набуває трансформаційне лідерство як підхід, що спрямований на розвиток внутрішньої мотивації, ціннісних орієнтацій і творчого потенціалу особистості.

Проблема формування якостей трансформаційного лідерства у здобувачів педагогічних спеціальностей є недостатньо розробленою у вітчизняній педагогічній науці, що потребує теоретичного обґрунтування та методичного забезпечення. Водночас практичні виклики освітньої діяльності вимагають від майбутніх учителів здатності діяти в умовах невизначеності, організовувати взаємодію, мотивувати учнів та створювати сприятливе освітнє середовище. Таким чином, актуальність дослідження визначається необхідністю підготовки педагогів-лідерів, здатних забезпечити якісні зміни в освіті та сприяти розвитку сучасного суспільства.

Особливої актуальності проблема формування якостей трансформаційного лідерства набуває у системі професійної освіти, оскільки сучасний педагог повинен бути не лише фахівцем у своїй галузі, а й лідером освітнього середовища, здатним організовувати партнерську взаємодію, мотивувати здобувачів освіти до професійного розвитку та впроваджувати інноваційні підходи у професійну діяльність. У зв'язку з цим професійна підготовка майбутніх педагогів потребує створення умов для розвитку лідерських якостей, професійної компетентності, педагогічної мобільності та готовності до інноваційної діяльності.

Об'єкт дослідження – процес формування якостей трансформаційного лідерства студентів педагогічних спеціальностей.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування якостей трансформаційного лідерства у майбутніх педагогів.

Мета дослідження – виокремити та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування якостей трансформаційного лідерства здобувачів педагогічних спеціальностей.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати наукову літературу з проблеми формування трансформаційного лідерства у педагогічній освіті.
2. Узагальнити національний досвід формування якостей трансформаційного лідерства студентів педагогічних спеціальностей.
3. Розкрити сутність, структуру та основні компоненти якостей трансформаційного лідерства майбутніх педагогів.
4. Виокремити педагогічні умови формування якостей трансформаційного лідерства у здобувачів педагогічних спеціальностей.
5. Перевірити ефективність педагогічних умов формування якостей трансформаційного лідерства у здобувачів педагогічних спеціальностей.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що уточнено сутність поняття «трансформаційне лідерство майбутнього педагога» як інтегративної професійно-особистісної якості, визначено структуру та компоненти трансформаційного лідерства здобувачів педагогічних спеціальностей, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування лідерських якостей студентської молоді.

Практична значущість дослідження - практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів у системі професійної підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей.

Розроблені методичні рекомендації та обґрунтовано педагогічні умови формування якостей трансформаційного лідерства, які можуть бути використані у процесі викладання педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти, під час організації виховної роботи та діяльності студентського самоврядування, у роботі

кураторів академічних груп та для проведення тренінгів, семінарів та практикумів із розвитку лідерських якостей.

Отримані результати можуть сприяти підвищенню якості професійної підготовки педагогічних кадрів та розвитку лідерського потенціалу студентської молоді.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, висновка та списку використаних джерел.

Загальний обсяг роботи (без врахування джерел та додатків) становить 33 сторінок. Список використаних джерел налічує 23 найменувань.

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ФОРМУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ЛІДЕРСТВА У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

1.1 Ретроспективний аналіз ідей формування якостей трансформаційного лідерства в студентів пед спеціальностей

Лідерство визначається як процес сприяння індивідуальним та колективним зусиллям для досягнення спільної мети. Лідерство - це впливовий процес, який дозволяє керівнику спонукати своїх людей працювати над тим, що має і повинно бути зроблено. Деякі невеликі групи виконують свої завдання з високим ризиком – тут лідерство в команді має вирішальне значення для здатності справлятися з ризиком. Поведінка лідерів впливає на структуру, робочий процес та ефективність їх команд [1].

Лідерство - це не людина чи посада, це складні моральні відносини між людьми, засновані на довірі, зобов'язанні, відданості, емоціях та спільному баченні добра. Крім того, було також декілька характеристик або рис, за якими вимірювалось чи оцінювалось лідерство. Можна виділити деякі з них, які зазвичай асоціюються з лідерами, - це висока терпимість до розчарування, харизма, натхненність, готовність сприймати зворотний зв'язок, побудова команди і відповідальність. Кожен лідер обирає свою унікальну формулу успіху, але все ж є кілька ключових моментів для успішного лідера публічної сфери, яких потрібно дотримуватися.

Нижче наведено деякі важливі принципи:

1. Пізнання себе: лідер повинен діяти відповідно до трьох наведених нижче вказівок, щоб рухати свою команду вперед:

- наявність сильних цінностей, які направляють життя;
- глибоке усвідомлення структури команди та особистих обов'язків;
- ефективне втілення ідей.

2. Створення прикладу: найкращий спосіб для лідера вплинути на членів своєї команди в публічній сфері - це подати гарний приклад. Оскільки дії говорять більше, ніж слова, лідер повинен розширити можливості людей для розкриття їх

найбільшого потенціалу. Навіть під час значних випробувань лідер має бути готовим відповісти на виклик впевнено та рішуче йти до успіху.

3. Підбір команди є обов'язковим для лідера публічної сфери. Це свідчить про його здатність знаходити відповідні навички та знання. При виборі команди в публічній сфері лідер повинен шукати людей, які розуміють його бачення і мають певний набір компетенцій. Крім того, бути пристрасним лідером також означає знайти співробітників, які однаково захоплені своєю роботою.

4. Мати чітке бачення і цілі: лідеру необхідно мати чітке уявлення про майбутнє команди в публічній сфері. Це означає, що у нього є чітке бачення своєї команди, яке місце вона займає в системі і як планується обслуговувати замовників. Постановка цілей - важливий крок у реалізації бачення команди.

5. Єдність - це сила: команда - найважливіший ресурс для кожного лідера. Лідер повинен усвідомлювати свою єдність кожен день. Поки команда згуртована, ніщо не може перешкодити успіху. Необхідно переконатися, що всі люди команди в публічній сфері вважають себе членами міцної єдиної родини.

Лідерство - це процес соціального впливу, в якому одна особа знаходить допомогу та підтримку інших у виконанні спільного завдання. Лідерство - це, в кінцевому рахунку, створення для людей можливості використовувати свої навички і знання, щоб зробити щось можливим і просунути до успіху.

За останні роки було розроблено ряд теорій лідерства, щоб пояснити, що саме створює великого лідера, чому певні люди стали великими лідерами. Хоча з'явилося багато моделей лідерства, доцільно виділити такі основні типи:

1. Теорія "великої людини": цю теорію можна описати одним пунктом "народжений лідером". Великі лідери просто народжуються з необхідними внутрішніми характеристиками, такими як харизма, впевненість, інтелект і соціальні навички, які роблять їх природженими лідерами. Ця теорія декларує твердження про великих лідерів, якими не стають - ними народжуються.

2. Теорія рис: намагається описати типи поведінки і схильності особистості, пов'язані з ефективним лідерством. Ця теорія намагається відповісти, чому одні люди є хорошими лідерами, а інші - ні. Її засновник Т. Карлайл вважав ключовими характеристиками цієї теорії ініціативу, наполегливість, енергію, когнітивні

навички і здатність використовувати здорові судження і рішення, гнучкість, креативність, харизму і впевненість.

3. Поведінкова теорія лідерства: орієнтована на вивчення поведінки конкретного лідера. Основна відмінність між цими двома теоріями полягає в тому, що риси характеру - це не те, чого можна навчити людину. Хоча риси характеру можуть розвиватися, проте неможна навчити когось. Людина повинна розвинути їх самостійно і дозволити цьому розвиватися [2].

Загалом варто відзначити, що стиль лідерства описує дії лідера, як от: далекоглядність, наставництво співпраця і консенсус. У робочому середовищі існують різні типи стилів лідерства. Але не кожен стиль підходить всім в публічній сфері. Культура і цілі організації в публічній сфері визначають, який стиль лідерства най краще підходить. Побудова ефективного стилю лідерства може розвинути підхід до ефективного лідерства.

Хоча існує безліч підходів, від стилю Левіна 1930 р. до більш пізньої ідеї трансформаційного стилю. Систематизуємо характеристики основних з них:

1. Ліберальний лідер: лідерство за принципом не втручання (делеговане лідерство) - це стиль, при якому лідери не втручаються і дозволяють членам команди приймати рішення. Ліберальному лідеру не вистачає прямого нагляду за співробітниками і він не забезпечує регулярний зворотній зв'язок з тими, хто знаходиться під його контролем. Проте лише досвідчений і навчений персонал, який вимагає незначного нагляду, може працювати з такими лідерами. Однак дослідники з'ясували, що це, як правило, стиль лідерства, який призводить до найнижчої продуктивності серед членів команди.

2. Авторитарний лідер: авторитарне лідерство (авторитарне лідерство) - це стиль, що характеризується індивідуальним контролем над усіма рішеннями та не значним вкладом членів групи. Ці лідери приймають рішення на основі своїх ідей та суджень без участі інших членів команди. Цей стиль вигідний працівникам, які потребують пильного нагляду. Переваги цього стилю залежать від ситуації, ступеню ризику, типу завдання та характерних рис членів його команди.

3. Демократичний лідер: демократичне лідерство (спільне або лідерство із участю) - це стиль, коли враховуються та оцінюються внески членів команди та

колег. Кожному в команді пропонується обмінятися своїми ідеями. Демократичний лідер стимулює команду ділитися ідеями під час прийняття рішень. Однак відповідальність за прийняття остаточного рішення несе лідер. Науковці виявили, що цей стиль є найефективнішим і призводить до високої продуктивності.

4.Трансакційний лідер: трансакційне лідерство (управлінське лідерство) зосереджено на нагляді, роботі групи і організації. Цей стиль лідерства орієнтований на конкретне завдання, і на основі результатів роботи лідер видає нагороди і покарання для мотивації членів команди. Ці лідери вміють встановлювати очікування і стандарти, які максимізують ефективність і продуктивність організації. Дослідження показали, що трансакційне лідерство найбільш ефективно в ситуаціях, коли проблеми прості і чітко визначені.

5.Трансформаційний лідер: трансформаційний стиль лідерства залежить від високого рівня взаємодії з боку керівництва для досягнення цілей. Лідери мотивують співробітників і підвищують продуктивність і ефективність за рахунок комунікації і високої видимості.

Трансформаційне лідерство зміцнює вплив мотивації, морального духу і продуктивності послідовників за допомогою різних механізмів, таких як приклад для своїх послідовників, щоб надихати їх, розуміння переваг і недоліків послідовників. Коли порівнюються трансформаційний і трансакційний стилі, дослідники вважають, що трансформаційний підхід призводить до значних змін в житті людей і організацій [3].

Провівши дослідження впливу стилів керівництва на ефективність роботи команди, на наш погляд, доцільно запропонувати трансформаційне лідерство для ефективної роботи команди публічної сфери. Ефективна робота команди в публічній сфері походить від кількох основних характеристик. По-перше, члени команди повинні успішно інтегрувати свої індивідуальні дії. По-друге, команди все частіше вимагається працювати у складних та динамічних умовах. По-третє, командне лідерство являє собою ефективну роботу команди. У більшості команд в публічній сфері є певні особи, які несуть основну відповідальність за визначення цілей команди, а також за розвиток і структурування команди для виконання цих завдань. С. Заккаро, А. Рітман, М. Марк припустили, що ефективні команди

об'єднують чотири фундаментальні процеси: когнітивний, мотиваційний, афективний та координаційний. Вони довели, що вплив лідерства на ефективність команди в публічній сфері частково відбувається через їхню участь у цих чотирьох процесах [4].

Основною відповідальністю лідерів команд в публічній сфері є підвищення колективної ефективності команди. Якщо члени команди вважають, що їх команда здатна досягти своїх цілей, тобто досягти успіху в публічній сфері, вони з більшою ймовірністю вирішать виконати завдання. Ефективність роботи команди в публічній сфері також залежить від лідерів, які закликають своїх членів працювати наполегливо і добре. Це обумовлено процесами розширення можливостей трансформаційних та натхненних лідерів. Своїми діями такі лідери поєднують особисті цілі кожного члена з командною або організаційною місією. Члени команди в публічній сфері на особистому рівні ідентифікуються з цілями колективу загалом, і тому більш віддані своїм досягненням. Таким чином, трансформаційне лідерство в основному направлено на узгодження мотивів окремих членів з цілями команди в публічній сфері в цілому.

В умовах глобальної турбулентності та невинного технологічного прогресу освітня система опинилася перед викликом: підготовка фахівця, здатного не просто адаптуватися до змін, а самостійно їх генерувати. Постать вчителя як ретранслятора готових істин остаточно відходить у минуле, поступаючись місцем педагогу-лідеру.

У науковому дискурсі останніх десятиліть особливого значення набула концепція трансформаційного лідерства, яка розглядається як ключовий важіль системного оновлення школи. Формування таких якостей у здобувачів педагогічних спеціальностей є складним багатогранним процесом, що потребує переосмислення традиційних підходів до професійної підготовки у вищій школі.

Теоретичне коріння трансформаційного лідерства сягає праць Джеймса Макгрегора Бернса та Бернарда Басса, які протиставили його трансакційному управлінню. Якщо трансакційний підхід фокусується на операційній діяльності та системі зовнішніх стимулів, то трансформаційне лідерство апелює до внутрішніх смислів, ідеалів та вищих потреб особистості. Для майбутнього вчителя це означає перехід від стратегії «контролю та оцінювання» до стратегії «надихання та

розвитку». Професійна підготовка в університеті має бути спрямована на те, щоб студент усвідомив лідерство не як позицію в ієрархії, а як особливий тип соціальної взаємодії, що базується на зміні ціннісних орієнтацій послідовників.

Центральним елементом теоретичної моделі підготовки є розвиток «ідеалізованого впливу». Це фундамент, на якому будується довіра. Студент педагогічного профілю має виховати в собі високу моральну стійкість та цілісність, адже трансформаційний лідер веде за собою силою власного прикладу, а не через примус. У педагогічному контексті це трансформується у професійну етику та автентичність. Коли майбутній вчитель демонструє пристрасть до свого предмета та щиру повагу до кожного студента чи учня, він закладає основу для аналогічної поведінки у своїх майбутніх вихованців. Цей процес вимагає від закладу вищої освіти створення такої атмосфери, де викладачі самі є втіленням цих якостей, оскільки лідерство передається через механізми соціального на учіння та ідентифікації.

Педагог-лідер - це людина, яка здатна артикулювати привабливий образ майбутнього. Формування цієї якості у здобувачів передбачає розвиток стратегічного мислення та риторичної майстерності. Студент має навчитися перетворювати сухі програмні цілі на живі, значущі для кожного учня проекти. Це вимагає відмови від авторитарного стилю на користь діалогічного, де лідер не просто дає вказівки, а створює спільне поле значень. Теоретично це обґрунтовується через концепцію соціального конструктивізму: лідер допомагає групі спільно конструювати нову реальність, де навчання є цінністю само по собі.

Інтелектуальна стимуляція як складник трансформаційного лідерства вимагає від майбутнього вчителя готовності бути «руйнівником догм». У процесі професійної підготовки студенти мають оволодіти навичками критичного аналізу освітніх систем. Лідер не боїться інтелектуального виклику від своїх учнів; навпаки, він його провокує. Для цього в університеті необхідно впроваджувати методики проблемного навчання, де немає єдиної правильної відповіді. Майбутній педагог повинен навчитися толерувати невизначеність і заохочувати креативність, розуміючи, що інновації виникають там, де є право на помилку. Це формує

інтелектуальну сміливість - рису, без якої неможлива трансформація застарілих освітніх структур.

Не менш важливою є індивідуалізована увага, яка перетворює вчителя на ментора та коуча. Теоретичні засади цього аспекту лежать у площині гуманістичної психології. Кожен учень розглядається як унікальна мікросистема з власним темпом розвитку. Підготовка студента має включати глибоке вивчення диференційованого навчання та психології особистості. Формування лідерської якості «турботи» дозволяє вчителю бачити приховані таланти та створювати умови для їх розквіту. Це змінює саму сутність педагогічної діяльності: вчитель-лідер інвестує свій час і енергію в успіх іншого, що, зрештою, стає його власним найбільшим професійним досягненням [5].

Особливу увагу слід приділити емоційному інтелекту як енергетичному ресурсу трансформаційного лідерства. Наукові дослідження доводять, що ефективність лідера на 80% залежить від його емоційної компетентності. Студент педагогічного університету має пройти шлях від самоусвідомлення до управління емоціями групи. Вміння розпізнавати ознаки стресу, вигорання або демотивації в учнівському колективі та вчасно реагувати на них є ознакою зрілого лідера. Емпатія в цій системі координат виступає не як слабкість, а як інструмент глибокого зв'язку, що дозволяє здійснювати трансформаційний вплив без тиску.

Проте шлях формування лідерських якостей не позбавлений суперечностей. Існує ризик так званого «псевдотрансформаційного лідерства», де харизма використовується для маніпуляції або задоволення власних амбіцій. Тому теоретична підготовка обов'язково повинна включати потужний аксіологічний блок. Студенти мають усвідомити відповідальність за той вплив, який вони чинять на несформовані особистості. Справжнє трансформаційне лідерство в освіті завжди етично зорієнтоване; воно спрямоване на емансипацію учня, на те, щоб зробити його самостійним та незалежним від вчителя [6].

У контексті сучасної цифровізації лідерство набуває нових форм - воно стає мережевим та розподіленим. Майбутній педагог повинен володіти технологіями фасилітації онлайн-спільнот, розуміти динаміку віртуальних груп та вміти підтримувати високий рівень залученості в умовах дистанційного навчання.

Цифрова трансформація освіти вимагає від лідера здатності інтегрувати штучний інтелект та новітні інструменти так, щоб вони не знеособлювали навчальний процес, а навпаки - звільняли час для глибинної людської взаємодії.

Впровадження теоретичних засад трансформаційного лідерства у практику підготовки педагогів вимагає системних змін у вищій школі. Це перехід від лекційного викладання до тренінгових форм, від імітації діяльності до реальних соціально-педагогічних проєктів. Тільки через активну участь у громадському житті, волонтерство та студентське самоврядування здобувач може кристалізувати свої лідерські якості. Заклад освіти має стати лабораторією лідерства, де помилка вважається етапом навчання, а ініціатива завжди знаходить підтримку.

Варто зазначити, що трансформаційне лідерство - це не набір технік, а спосіб буття в професії. Формування таких якостей у майбутніх педагогів є запорукою того, що освіта перестане бути інертною системою і перетвориться на динамічне середовище, здатне готувати покоління вільних, відповідальних та творчих людей. Педагог-лідер - це міст між сучасним станом культури та її потенційним майбутнім, і саме від глибини його теоретичної та практичної підготовки залежить стійкість цього мосту в часи радикальних суспільних трансформацій. Відтак, розвиток лідерського потенціалу стає стратегічним пріоритетом педагогічної освіти, визначаючи її гуманістичну та інноваційну спрямованість на десятиліття вперед [7].

Проблема формування якостей трансформаційного лідерства у студентів педагогічних спеціальностей має глибоке історико-філософське підґрунтя, що сягає витоків розвитку європейської педагогічної думки. Сучасне розуміння трансформаційного лідерства як здатності впливати на особистість, надихати, стимулювати розвиток і формувати ціннісні орієнтації не виникло раптово, а є результатом тривалого еволюційного процесу, у межах якого змінювалися уявлення про роль особистості, виховання та взаємодію між людьми.

Уже в античній філософії простежуються ідеї, що співвідносяться з сучасними уявленнями про трансформаційне лідерство. Сократ розглядав процес навчання як діалог, у якому істина народжується через взаємодію, що фактично відображає принцип інтелектуальної стимуляції, характерний для трансформаційного лідерства. Його підхід до виховання передбачав розвиток внутрішнього світу

людини, самосвідомості та моральності. Платон у праці Держава описував ідеал правителя-філософа, який володіє мудрістю, справедливістю та здатністю вести інших за собою, що фактично можна розглядати як ранню модель лідера, орієнтованого на трансформацію суспільства. Аристотель, у свою чергу, підкреслював значення формування чеснот через виховання і звичку, що відповідає сучасному розумінню розвитку особистісних якостей майбутнього педагога як лідера.

У період середньовіччя акценти зміщуються у бік духовного та морального вдосконалення особистості. Аврелій Августин у творі Сповідь розглядає внутрішній світ людини як основу її поведінки та впливу на інших. Ідея саморефлексії та морального очищення формує підґрунтя для розуміння лідерства як внутрішньої сили. Тома Аквінський поєднує віру і розум, наголошуючи на гармонійному розвитку особистості, що здатна бути моральним авторитетом. У цьому контексті лідер виступає не лише як керівник, а як носій вищих цінностей, що особливо важливо для педагогічної діяльності.

Епоха Відродження ознаменувалася утвердженням гуманістичних ідей, у центрі яких перебуває людина як активний суб'єкт власного розвитку. Еразм Роттердамський у творі «Похвала глупоті» критикує суспільні вади, підкреслюючи значення освіти, самостійного мислення та морального вибору. Джованні Боккаччо у Декамерон демонструє різноманіття людських характерів і моделей поведінки, що сприяє розумінню соціальної природи лідерства. Саме в цей період формується уявлення про особистість, здатну впливати на інших не через примус, а через приклад, інтелект і комунікацію.

У Новий час розвиток наукового знання та педагогіки суттєво вплинув на формування ідей, близьких до трансформаційного лідерства. Френсіс Бекон обґрунтовує значення досвіду і практичного знання, що сприяє розвитку критичного мислення. Рене Декарт акцентує увагу на раціональності та самостійному мисленні як основі пізнання. Особливе значення для педагогіки мають ідеї Ян Амос Коменський, який розробив принципи природовідповідності та доступності навчання, підкреслюючи необхідність гармонійного розвитку особистості. Йоганн Генріх Песталоцці розвинув ці ідеї, запропонувавши

концепцію цілісного розвитку «голови, серця і рук», що безпосередньо співвідноситься з формуванням емоційного інтелекту, емпатії та практичних навичок - ключових компонентів трансформаційного лідерства.

Німецька класична філософія поглиблює розуміння ролі особистості у процесі розвитку суспільства. Іммануїл Кант обґрунтовує ідею автономії особистості та морального закону, що формує основу відповідального лідерства. Георг Гегель розглядає розвиток як діалектичний процес взаємодії індивіда і суспільства, у якому важливу роль відіграє активна діяльність. Ці ідеї сприяють розумінню лідера як суб'єкта, що не лише впливає, а й розвивається у взаємодії з іншими [8].

Сучасне наукове осмислення трансформаційного лідерства пов'язане з працями Джеймс Макгрегор Бернс, який визначив його як процес взаємного підвищення рівня мотивації та моралі лідера і послідовників. Подальший розвиток концепції здійснив Бернард Басс, який виокремив основні компоненти трансформаційного лідерства: ідеалізований вплив (харизма), індивідуалізовану увагу, інтелектуальну стимуляцію та натхненну мотивацію. Ці компоненти безпосередньо корелюють із професійними якостями сучасного педагога, який має не лише передавати знання, а й формувати особистість здобувача освіти [24].

У контексті підготовки студентів педагогічних спеціальностей трансформаційне лідерство набуває особливого значення, оскільки педагог виступає не просто як носій знань, а як агент змін, наставник і приклад для наслідування. Формування відповідних якостей передбачає розвиток емпатії, комунікативної компетентності, критичного мислення, здатності до рефлексії та інноваційної діяльності. У цьому аспекті історичний досвід педагогічної думки виступає важливим джерелом ідей, що дозволяють обґрунтувати сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів [23].

Таким чином, ретроспективний аналіз свідчить про те, що ідеї трансформаційного лідерства формувалися поступово - від античного розуміння морального авторитету і мудрості, через середньовічну духовність, гуманістичні ідеали Відродження та раціоналізм Нового часу до сучасних психологічних концепцій. Усі ці етапи заклали підґрунтя для сучасного розуміння педагога як

трансформаційного лідера, здатного впливати на розвиток особистості, формувати цінності та сприяти соціальним змінам.

1.2 Зміст і структура поняття «якості трансформаційного лідерства студентів педагогічних спеціальностей»

У сучасних умовах розвитку суспільства особливої актуальності набуває проблема ефективного лідерства, адже саме від якості управління значною мірою залежить успішність діяльності організацій, установ та колективів. У цьому контексті важливе місце займає трансформаційне лідерство як інноваційний підхід до управління, що орієнтований не лише на досягнення результатів, а й на розвиток особистості кожного члена колективу.

У широкому розумінні лідерство визначається як процес соціального впливу, у ході якого одна особа спрямовує діяльність інших на досягнення спільної мети. Воно ґрунтується на взаємодовірі, спільних цінностях, відповідальності та емоційному зв'язку між учасниками взаємодії. Лідерство не можна зводити лише до формальної посади, оскільки його сутність полягає у здатності впливати на людей, надихати їх і об'єднувати навколо спільної ідеї [9].

Важливою характеристикою лідерства є його морально-психологічна природа. Воно формується в процесі взаємодії людей і включає такі компоненти, як довіра, відданість, емоційна залученість і спільне бачення. Ефективний лідер не просто організовує роботу, а створює умови, за яких кожен член команди може максимально реалізувати свій потенціал.

У науковій літературі існує низка теорій, що пояснюють природу лідерства. Теорія «великої людини» базується на уявленні про те, що лідерські якості є вродженими. Теорія рис акцентує увагу на характеристиках особистості, таких як ініціативність, наполегливість, гнучкість мислення, відповідальність і харизма.

Поведінкові теорії доводять, що лідерству можна навчитися, оскільки воно залежить від моделей поведінки, які формуються у процесі діяльності [20].

З розвитком управлінської науки сформувалися різні стилі лідерства. Ліберальний стиль передбачає мінімальне втручання керівника, автократичний -

жорсткий контроль і централізоване прийняття рішень, а демократичний - активну участь членів команди у прийнятті рішень. Кожен із цих стилів має свої переваги та недоліки і застосовується залежно від ситуації.

Окрему увагу слід приділити трансакційному та трансформаційному лідерству. Трансакційне лідерство ґрунтується на системі винагород і покарань і спрямоване на досягнення конкретних результатів. Натомість трансформаційне лідерство орієнтоване на глибинні зміни в особистості та колективі.

Трансформаційне лідерство - це тип лідерства, що передбачає активний вплив лідера на мотивацію, цінності та поведінку послідовників. Його сутність полягає у здатності надихати людей, стимулювати їх до розвитку та формувати нові підходи до діяльності. Як зазначають дослідники, такий тип лідерства сприяє формуванню внутрішньої мотивації та підвищенню ефективності діяльності [23].

У контексті професійної освіти трансформаційне лідерство розглядається як важлива складова професійної компетентності майбутнього педагога. Сучасний учитель повинен уміти організовувати освітній процес на засадах партнерської взаємодії, стимулювати професійний розвиток здобувачів освіти, формувати позитивний психологічний клімат у колективі та бути прикладом професійної відповідальності. Саме тому розвиток лідерських якостей у процесі фахової підготовки студентів педагогічних спеціальностей є необхідною умовою їх успішної професійної самореалізації.

Структура трансформаційного лідерства включає кілька ключових компонентів. Першим є наявність чіткого бачення майбутнього, яке лідер формує і доносить до команди. Другим компонентом виступає особистий приклад, що забезпечує довіру та авторитет. Третім є мотиваційний вплив, який сприяє підвищенню зацікавленості у досягненні спільних цілей. Четвертим компонентом є інтелектуальна стимуляція, яка заохочує до творчого мислення. П'ятим - індивідуалізований підхід до кожного члена команди.

Важливим аспектом трансформаційного лідерства є його емоційна складова. Лідер повинен володіти розвиненим емоційним інтелектом, що дозволяє йому розуміти потреби та переживання членів команди. Це сприяє формуванню довірливих відносин і позитивного психологічного клімату [10].

Крім того, трансформаційне лідерство тісно пов'язане з ціннісним управлінням. Лідер формує систему цінностей, яка визначає поведінку колективу і сприяє узгодженню особистих та спільних інтересів. Це підвищує рівень згуртованості та ефективності діяльності.

Особливу роль трансформаційне лідерство відіграє у процесах змін. У сучасному світі організації змушені постійно адаптуватися до нових умов, і саме трансформаційний лідер здатен забезпечити успішне впровадження змін, знизити опір і сформуванню позитивне ставлення до інновацій [21].

Важливим є також розвиток командної взаємодії. Лідер сприяє формуванню атмосфери співпраці, підтримки та відкритості, що позитивно впливає на результати діяльності. Працівники відчувають свою значущість і активно залучаються до спільної роботи [19].

Серед основних переваг трансформаційного лідерства слід виділити підвищення мотивації, розвиток потенціалу працівників, формування згуртованого колективу та орієнтацію на довгострокові результати. Водночас реалізація цього підходу вимагає високого рівня професійної підготовки лідера, його емоційної зрілості та здатності до саморозвитку [11].

Практичне значення трансформаційного лідерства особливо помітне у сфері освіти. Керівник або педагог, який застосовує цей підхід, створює умови для розвитку особистості, підтримує творчість та ініціативність, формує ціннісні орієнтації. Це сприяє підвищенню якості освітнього процесу та професійному зростанню педагогів.

Рисунок 1.1

Модель формування якостей трансформаційного лідерства у майбутніх педагогів.

Трансформаційне лідерство є одним із найефективніших підходів у сучасному управлінні. Воно дозволяє не лише досягати поставлених цілей, а й формувати активну, відповідальну особистість, здатну до саморозвитку. У сучасному динамічному середовищі саме такий тип лідерства забезпечує стабільність і розвиток організацій [12].

Трансформаційне лідерство є складним і багатограним явищем, що поєднує в собі елементи впливу, мотивації, розвитку та взаємодії. Його зміст полягає у здатності здійснювати глибокі зміни в особистості та колективі.

Структура трансформаційного лідерства включає такі компоненти, як бачення, особистий приклад, мотиваційний вплив, інтелектуальна стимуляція та індивідуальний підхід. У сучасних умовах цей тип лідерства є особливо актуальним, оскільки сприяє розвитку ефективних команд і досягненню високих результатів [18].

Таким чином, трансформаційне лідерство виступає важливим чинником успішного функціонування організацій і перспективним напрямом розвитку управлінської науки.

Серед основних переваг трансформаційного лідерства варто виділити підвищення мотивації працівників, розвиток їхнього потенціалу, формування згуртованого колективу та орієнтацію на довгостроковий результат. Такий стиль сприяє підвищенню продуктивності праці та якості виконання завдань [17].

Водночас цей тип лідерства має і певні труднощі. Зокрема, він вимагає високого рівня професійної підготовки лідера, його емоційної зрілості, здатності до

саморефлексії та постійного саморозвитку. Крім того, реалізація трансформаційного підходу потребує часу, оскільки зміни у свідомості та поведінці людей не відбуваються миттєво.

Іноді надмірна орієнтація на ідеї та бачення може призводити до недостатньої уваги до поточних завдань. Тому важливо поєднувати трансформаційний підхід із елементами інших стилів лідерства, зокрема трансакційного, що забезпечує баланс між стратегічним розвитком і виконанням конкретних завдань.

У діяльності педагога або керівника закладу освіти трансформаційне лідерство проявляється у створенні сприятливого психологічного клімату, підтримці творчості, розвитку ініціативності та формуванні ціннісних орієнтацій у вихованців [13].

Застосування цього підходу дозволяє підвищити якість освітнього процесу, сприяє професійному розвитку педагогів і формує позитивний імідж закладу освіти.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

2.1 Національний досвід формування якостей трансформаційного лідерства якостей трансформаційного лідерства студентів педагогічних спеціальностей

Національний досвід формування якостей трансформаційного лідерства студентів педагогічних спеціальностей

Сучасна система вищої педагогічної освіти України перебуває в умовах активних трансформацій, пов'язаних із цифровізацією освіти, реформуванням освітнього простору, інтеграцією до європейського освітнього середовища та необхідністю підготовки конкурентоспроможного педагога нового покоління. У цих умовах особливого значення набуває проблема формування якостей трансформаційного лідерства у студентів педагогічних спеціальностей, адже сучасний педагог має бути не лише носієм знань, а й ініціатором змін, мотиватором, фасилітатором освітнього процесу та організатором ефективної взаємодії.

Сьогодні у закладах вищої освіти України спостерігається поступовий перехід від традиційної авторитарної моделі підготовки майбутніх педагогів до студентоцентрованого, компетентнісного та партнерського навчання. Значна увага приділяється розвитку у студентів таких якостей трансформаційного лідерства, як ініціативність, відповідальність, комунікабельність, здатність до командної роботи, критичне мислення, емоційний інтелект, рефлексивність та готовність до професійного саморозвитку [16].

У сучасній системі професійної освіти особлива увага приділяється формуванню soft skills майбутніх педагогів, серед яких важливе місце займають комунікативні здібності, емоційний інтелект, навички командної роботи, критичне мислення та здатність до професійного лідерства. Саме ці якості забезпечують конкурентоспроможність майбутнього фахівця, його готовність до професійної діяльності в умовах реформування освіти та впровадження інноваційних педагогічних технологій.

У сучасних українських закладах вищої освіти формування трансформаційного лідерства реалізується через упровадження інноваційних педагогічних технологій. Зокрема, активно застосовуються інтерактивні методи навчання: тренінги, фасилітаційні сесії, проєктне навчання, кейс-методи, дискусії, мозкові штурми, рольові та ділові ігри. Такі форми роботи сприяють розвитку в студентів уміння приймати рішення, організовувати командну діяльність, аргументувати власну позицію та мотивувати інших до спільної діяльності.

Одним із важливих напрямів формування якостей трансформаційного лідерства є розвиток студентського самоврядування. У багатьох педагогічних університетах України студенти залучаються до організації освітніх, волонтерських, культурних та соціальних проєктів, беруть участь у роботі студентських рад, молодіжних організацій, наукових товариств та волонтерських центрів. Саме така діяльність формує відповідальність, організаторські здібності, навички командної взаємодії та лідерську активність.

Суттєвий вплив на формування трансформаційного лідерства сьогодні має цифрова трансформація освіти. У сучасних умовах майбутній педагог повинен уміти працювати в цифровому середовищі, організовувати дистанційне та змішане навчання, використовувати цифрові інструменти для комунікації, співпраці та мотивації здобувачів освіти. У зв'язку з цим заклади вищої освіти активно впроваджують цифрові освітні платформи, онлайн-курси, інтерактивні сервіси та технології штучного інтелекту. Це сприяє розвитку цифрового лідерства, гнучкості мислення та готовності студентів до інноваційної діяльності [15].

Особливу роль у формуванні якостей трансформаційного лідерства відіграє педагогічна практика. Саме під час проходження практики студенти мають можливість застосовувати лідерські якості в реальних умовах освітнього процесу: організовувати діяльність дитячого колективу, мотивувати учнів, вирішувати педагогічні ситуації, налагоджувати ефективну комунікацію з учасниками освітнього процесу. Практична діяльність сприяє розвитку професійної впевненості, самостійності та здатності до прийняття відповідальних рішень.

У сучасних українських дослідженнях також значна увага приділяється розвитку рефлексивних умінь майбутніх педагогів. Науковці наголошують, що

трансформаційний лідер повинен бути здатним до самоаналізу, самоконтролю, оцінювання власної діяльності та постійного професійного вдосконалення. Для цього у закладах вищої освіти використовуються рефлексивні методики, портфоліо, самооцінювання, коучингові технології та індивідуальні освітні траєкторії [14].

Важливим аспектом сучасного національного досвіду є орієнтація на педагогіку партнерства. Взаємодія між викладачем і студентом сьогодні будується на засадах співпраці, довіри, підтримки та взаємоповаги. Викладач виступає не лише джерелом знань, а наставником, фасилітатором і прикладом лідерської поведінки. Такий підхід сприяє створенню позитивного освітнього середовища, у якому студент має можливість проявляти ініціативу, самостійність та творчість.

Крім того, сучасні українські заклади вищої освіти активно залучають студентів педагогічних спеціальностей до міжнародних програм академічної мобільності, тренінгів, грантових проєктів та міжнародних конференцій. Це сприяє розвитку міжкультурної комунікації, лідерського потенціалу, адаптивності та готовності до професійної діяльності в умовах глобалізації [15].

Отже, сучасний національний досвід свідчить про те, що формування якостей трансформаційного лідерства студентів педагогічних спеціальностей є одним із пріоритетних напрямів розвитку вищої педагогічної освіти України. Заклади вищої освіти поступово впроваджують інноваційні підходи, цифрові технології, інтерактивні методи навчання та партнерські моделі взаємодії, які сприяють розвитку професійно важливих лідерських якостей майбутнього педагога. Саме трансформаційне лідерство сьогодні розглядається як важлива умова підготовки конкурентоспроможного, мобільного, творчого та відповідального фахівця, здатного ефективно діяти в умовах сучасних освітніх змін.

Педагогічна практика виступає важливим компонентом професійної підготовки майбутніх педагогів, оскільки саме в реальних умовах освітнього середовища студенти мають можливість застосовувати набуті лідерські якості, формувати професійну впевненість, удосконалювати навички педагогічної комунікації та розвивати здатність до прийняття самостійних професійних рішень. Практична діяльність сприяє професійному становленню особистості майбутнього педагога та розвитку його професійної мобільності.

2.2 Педагогічні умови формування якостей трансформаційного лідерства студентів педагогічних спеціальностей

У процесі дослідно-експериментальної роботи було визначено та теоретично обґрунтовано комплекс педагогічних умов, які забезпечують ефективне формування лідерських якостей у студентів аграрних закладів вищої освіти. Реалізація цих умов спрямована на розвиток особистісного потенціалу майбутніх фахівців агропромислової галузі, їхньої здатності до організаторської діяльності, відповідального прийняття рішень, професійної самореалізації та управлінської активності.

Важливою складовою професійної підготовки майбутніх педагогів є формування готовності до здійснення лідерської діяльності в умовах сучасного освітнього середовища. Майбутній педагог повинен володіти не лише ґрунтовними фаховими знаннями, а й професійно важливими якостями: ініціативністю, відповідальністю, здатністю до ефективної комунікації, педагогічного партнерства, організації командної взаємодії та впровадження інноваційних методів навчання.

1. Формування мотивації студентів до лідерської діяльності

Однією з найважливіших умов розвитку лідерських якостей у студентської молоді є наявність стійкої мотивації до лідерської діяльності. Саме мотиваційна сфера особистості визначає прагнення майбутнього фахівця до професійного зростання, активної життєвої позиції, самореалізації та готовності брати на себе відповідальність за результати спільної діяльності.

Мотивація до лідерства в агропромисловій сфері є складним психологічним утворенням, яке поєднує систему внутрішніх потреб, інтересів, цінностей і переконань особистості. В її основі лежить прагнення студента до самоствердження, суспільного визнання, професійного успіху, творчого розвитку та досягнення високих результатів у майбутній професійній діяльності. Важливу роль відіграють також потреби у комунікації, впливі на інших, організації колективної роботи та здатності вести за собою людей.

Особливість мотивації до лідерства полягає в тому, що вона формується поступово й значною мірою залежить від освітнього середовища, у якому перебуває

студент. Якщо заклад вищої освіти створює умови для прояву ініціативи, самостійності та творчої активності, у студентів виникає внутрішня потреба в самореалізації через лідерську діяльність. У такому випадку мотив до лідерства переходить із зовнішнього рівня у внутрішній та стає невід'ємною складовою особистісного розвитку.

Для ефективного формування мотивації важливо залучати студентів до різних видів діяльності, які сприяють прояву їх організаторських здібностей. Це можуть бути участь у студентському самоврядуванні, волонтерських проєктах, наукових конференціях, професійних конкурсах, громадських заходах та командній роботі. У процесі такої діяльності студенти набувають досвіду взаємодії з колективом, вчаться приймати рішення, відстоювати власну позицію та нести відповідальність за результати спільної роботи.

Отже, мотивація до лідерства є фундаментальною умовою формування лідерських якостей, оскільки саме вона визначає активність особистості, її прагнення до саморозвитку та готовність до виконання управлінських функцій у майбутній професійній діяльності.

2. Готовність наставників до формування лідерських якостей студентів

Важливою педагогічною умовою формування лідерських якостей у студентів аграрних закладів вищої освіти є професійна готовність наставників академічних груп до здійснення відповідної виховної діяльності. Саме наставник виступає організатором освітнього процесу, координатором виховної роботи та прикладом професійної й особистісної поведінки для студентської молоді.

Готовність наставників до формування лідерських якостей студентів доцільно розглядати як інтегративне утворення, що включає психологічний та методичний компоненти. Психологічна готовність передбачає позитивне ставлення педагога до ідеї розвитку лідерського потенціалу студентів, усвідомлення важливості підготовки майбутніх керівників аграрної сфери та розуміння власної відповідальності за результати виховного впливу.

Крім того, наставник повинен мати внутрішню мотивацію до педагогічної діяльності, прагнення допомагати студентам у професійному й особистісному становленні, підтримувати їхню ініціативність та стимулювати до активної участі у

громадському житті закладу освіти. Важливим аспектом є також здатність педагога створювати сприятливий психологічний клімат у студентському колективі, підтримувати атмосферу довіри, взаємоповаги та співробітництва.

Методична готовність наставників передбачає наявність відповідних знань, умінь і навичок щодо організації виховної роботи, спрямованої на розвиток лідерських якостей студентів. Зокрема, педагог повинен володіти знаннями про сутність феномену лідерства, основні теорії його походження, типи лідерства, стилі управління та психологічні особливості лідерської поведінки.

Не менш важливим є вміння використовувати сучасні методики діагностики лідерських якостей, організовувати тренінги, дискусії, рольові ігри, командні проекти та інші форми роботи, які сприяють розвитку організаторських і комунікативних здібностей студентів. Наставник також повинен уміти виявляти потенційних лідерів у студентському середовищі та створювати умови для їх подальшого розвитку.

З метою підвищення рівня готовності наставників доцільно організовувати науково-методичні семінари, тренінги, круглі столи, педагогічні конференції та інші заходи, присвячені проблемам розвитку лідерства. Важливе значення має також забезпечення педагогів сучасними методичними матеріалами, науковою літературою та практичними рекомендаціями щодо організації виховної діяльності.

Таким чином, професійна готовність наставників є необхідною умовою успішного формування лідерських якостей студентів, оскільки саме педагогічний супровід значною мірою визначає ефективність розвитку лідерського потенціалу майбутніх фахівців агропромислової галузі.

3. Теоретична підготовка студентів з основ лідерології

Важливою педагогічною умовою формування лідерських якостей студентів аграрних закладів вищої освіти є їх теоретична підготовка з основ лідерології. Наявність систематизованих знань про феномен лідерства сприяє усвідомленню сутності лідерської діяльності, розумінню механізмів впливу на колектив та формуванню навичок ефективної взаємодії з людьми.

Теоретична підготовка передбачає ознайомлення студентів із науковими підходами до вивчення лідерства, основними концепціями та теоріями його

походження. Майбутні фахівці повинні розуміти сутність понять «лідер», «лідерство», «керівництво», знати особливості різних стилів управління та психологічні характеристики ефективного лідера.

Важливим джерелом формування знань про лідерство є вивчення історичного досвіду видатних особистостей, державних діячів, науковців, підприємців та успішних представників агропромислової галузі. Аналіз їх професійного шляху, управлінських рішень і особистісних якостей дозволяє студентам краще зрозуміти специфіку лідерської діяльності та сформувати власні професійні орієнтири.

Крім наукової літератури, значний виховний потенціал мають художні твори, документальні фільми, біографічні матеріали та приклади діяльності сучасних успішних лідерів. Вони сприяють розвитку мотивації до самовдосконалення, формуванню ціннісних орієнтацій і прагненню до професійного успіху.

Разом із тим, процес накопичення знань про лідерство повинен бути цілеспрямованим і педагогічно організованим. Саме викладач або наставник має спрямовувати студентів у процесі пізнання, допомагати їм аналізувати різні моделі лідерської поведінки та формувати здатність застосовувати отримані знання на практиці.

Теоретична підготовка з лідерології є необхідною умовою розвитку лідерських якостей студентів, оскільки забезпечує формування наукового світогляду, професійної компетентності та готовності до ефективної управлінської діяльності.

Таким чином, реалізація визначених педагогічних умов забезпечує комплексний підхід до формування лідерських якостей студентів аграрних закладів вищої освіти. Їх упровадження сприяє розвитку професійної компетентності, організаторських здібностей, соціальної активності та готовності майбутніх фахівців до успішної діяльності в сучасній агропромисловій сфері.

Рисунок 1.2

Взаємозв'язок компонентів трансформаційного лідерства майбутнього педагога, педагогічних умов його формування та очікуваних результатів.

2.3 Аналіз результатів експериментально-дослідної роботи

Під час дослідження було проведено педагогічний експеримент на базі Національний університет біоресурсів і природокористування України серед студентів 1 курсу спеціальності «Професійна освіта». До участі в експериментальній роботі були залучені дві академічні групи: контрольна група ПО-250016 та експериментальна група ПО-25002бск. У дослідженні взяли участь 48 студентів, яких було поділено на дві групи, по 24 особи у кожній.

Метою експерименту стало визначення рівня сформованості якостей трансформаційного лідерства у студентів педагогічних спеціальностей та перевірка ефективності запропонованих педагогічних умов їх розвитку. Для реалізації поставленої мети було використано метод анкетування, розроблений відповідно до мотиваційного, когнітивного, комунікативно-організаційного та рефлексивного критеріїв.

У процесі дослідження студентам було запропоновано пройти анкету, яка дозволила визначити рівень сформованості лідерських якостей, здатність до самоаналізу, комунікації, організації спільної діяльності та професійної мотивації. Отримані результати дали можливість здійснити порівняльний аналіз показників контрольної та експериментальної груп, а також оцінити ефективність використаних методів формування якостей трансформаційного лідерства в умовах сучасної вищої педагогічної освіти.

Контрольна група навчалася за традиційною системою організації виховної роботи, тоді як в експериментальній групі було впроваджено комплекс педагогічних умов, спрямованих на формування трансформаційного лідерства студентської молоді. До основних педагогічних умов належали: розвиток мотивації студентів до лідерської діяльності, підготовка наставників до формування лідерських якостей, створення сприятливого виховного середовища, розвиток студентського самоврядування та забезпечення теоретичної підготовки студентів з основ лідерології.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася у чотири етапи: констатувальний, формувальний, рефлексивний та контрольний. На констатувальному етапі дослідження проводилася первинна діагностика рівня сформованості трансформаційного лідерства студентів. Основною метою цього етапу було визначення початкового рівня розвитку лідерських якостей, мотивації до лідерської діяльності, комунікативних та організаторських здібностей студентів, а також їх готовності до командної взаємодії та управлінської діяльності.

Для здійснення діагностики використовувався комплекс методів дослідження, зокрема анкетування, бесіди зі студентами, методики самооцінки лідерських якостей та аналіз участі студентів у громадській діяльності й органах студентського самоврядування.

У процесі дослідження було визначено критерії та показники якості сформованості трансформаційного лідерства у студентів. До основних критеріїв належали мотиваційний, когнітивний, комунікативно-організаційний та рефлексивний критерії.

Таблиця 1.1

Критерії та показники сформованості трансформаційного лідерства

Критерій	Показники
Мотиваційний	прагнення до самореалізації; зацікавленість у лідерській діяльності; готовність брати відповідальність; бажання досягати успіху; ініціативність

Когнітивний	знання сутності лідерства; розуміння принципів трансформаційного лідерства; обізнаність щодо стилів управління; знання способів ефективної комунікації
Комунікативно-організаційний	уміння працювати в команді; здатність організовувати діяльність групи; навички публічного виступу; вміння переконувати та вести за собою
Рефлексивний	здатність до самоаналізу; адекватна самооцінка; прагнення до самовдосконалення; уміння оцінювати власну діяльність та діяльність колективу

Мотиваційний критерій характеризувався прагненням студентів до самореалізації, зацікавленістю у лідерській діяльності, готовністю брати відповідальність, ініціативністю та бажанням досягати успіху. Когнітивний критерій передбачав наявність знань про сутність лідерства, принципи трансформаційного лідерства, стилі управління та особливості ефективної комунікації. Комунікативно-організаційний критерій охоплював уміння працювати в команді, організовувати діяльність групи, здійснювати публічні виступи та взаємодіяти з колективом. Рефлексивний критерій визначав здатність студентів до самоаналізу, самовдосконалення та адекватної оцінки власної діяльності.

На основі визначених критеріїв було виокремлено три рівні сформованості трансформаційного лідерства студентів: високий, середній та низький.

Високий рівень характеризувався стійкою мотивацією до лідерської діяльності, активною участю студентів у громадській роботі, розвиненими комунікативними та організаторськими здібностями, умінням працювати в команді та здатністю брати відповідальність за прийняття рішень. Студенти із середнім рівнем виявляли інтерес до організаторської діяльності, однак недостатньо проявляли ініціативність і впевненість у власних можливостях. Низький рівень характеризувався пасивністю, низькою мотивацією до саморозвитку, відсутністю прагнення до лідерської діяльності та труднощами у взаємодії з колективом.

Результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що в обох групах переважали студенти із середнім та низьким рівнями сформованості

трансформаційного лідерства. У контрольній групі високий рівень було виявлено у 17% студентів, середній - у 46%, низький - у 37%. В експериментальній групі високий рівень мали 21% студентів, середній - 42%, низький - 37%.

На початковому етапі дослідження було визначено рівень сформованості трансформаційного лідерства студентів контрольної та експериментальної груп.

Таблиця 1.2

Рівні сформованості трансформаційного лідерства студентів на констатувальному етапі

Рівень	Контрольна група	Експериментальна група
Високий	4 студенти (17%)	5 студентів (21%)
Середній	11 студентів (46%)	10 студентів (42%)
Низький	9 студентів (37%)	9 студентів (37%)

Отримані результати свідчать про те, що переважна частина студентів обох груп мала середній і низький рівні сформованості трансформаційного лідерства. Це підтвердило необхідність організації цілеспрямованої педагогічної роботи щодо розвитку лідерських якостей студентської молоді.

Отримані результати підтвердили необхідність організації цілеспрямованої педагогічної роботи щодо розвитку лідерських якостей студентської молоді.

На формуальному етапі експерименту в експериментальній групі було впроваджено комплекс педагогічних умов формування трансформаційного лідерства. Робота здійснювалася за кількома напрямками.

Перший напрям передбачав розвиток мотивації студентів до лідерської діяльності. З цією метою проводилися мотиваційні тренінги, дискусії, тематичні виховні години, зустрічі з успішними керівниками та організовувалися командні проекти. Така робота сприяла формуванню в студентів прагнення до самореалізації, професійного розвитку та відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Другий напрям був спрямований на розвиток комунікативних та організаторських здібностей студентів. У процесі експериментальної роботи

використовувалися рольові ігри, ділові ситуації, тренінгові вправи, проєктна діяльність, публічні виступи та колективні творчі справи. Це сприяло розвитку навичок ефективної взаємодії, уміння працювати в команді та організовувати спільну діяльність.

Третій напрям передбачав активізацію діяльності студентського самоврядування. Студенти експериментальної групи брали участь в організації виховних заходів, волонтерських акцій, студентських проєктів та громадських ініціатив. Така діяльність сприяла формуванню відповідальності, ініціативності, самостійності та навичок управлінської діяльності.

Четвертий напрям стосувався теоретичної підготовки студентів з основ трансформаційного лідерства. У межах цього напрямку проводилися мінілекції, круглі столи, тренінгові заняття та бесіди, присвячені проблемам лідерства, стилям управління, особливостям діяльності сучасного лідера та ефективній командній взаємодії.

На контрольному етапі дослідження було проведено повторну діагностику рівнів сформованості трансформаційного лідерства студентів контрольної та експериментальної груп.

Результати контрольного етапу експерименту показали позитивну динаміку в експериментальній групі. Зокрема, кількість студентів із високим рівнем сформованості трансформаційного лідерства збільшилася з 21% до 46%, тоді як кількість студентів із низьким рівнем зменшилася з 37% до 12%. У контрольній групі зміни були менш суттєвими: високий рівень зріс із 17% до 21%, а низький зменшився з 37% до 29%.

Таблиця 1.3

Динаміка рівнів сформованості трансформаційного лідерства студентів після експерименту

Рівень	Контрольна група	Експериментальна група
Високий	5 студентів (21%)	11 студентів (46%)
Середній	12 студентів (50%)	10 студентів (42%)

Низький	7 студентів (29%)	3 студенти (12%)
---------	-------------------	------------------

Під час аналізу результатів дослідження було встановлено, що студенти експериментальної групи стали більш активними у громадській діяльності, частіше проявляли ініціативу, брали участь у студентському самоврядуванні та демонстрували вищий рівень комунікативних і організаторських здібностей. Крім того, у них спостерігалось підвищення рівня мотивації до професійного саморозвитку, відповідальності та готовності до командної взаємодії.

Порівняльний аналіз результатів контрольної та експериментальної груп підтвердив ефективність упроваджених педагогічних умов формування трансформаційного лідерства студентів коледжу.

Таким чином, результати дослідно-експериментальної роботи засвідчили, що цілеспрямована педагогічна діяльність, спрямована на розвиток мотивації до лідерства, удосконалення комунікативних і організаторських здібностей, активізацію студентського самоврядування та теоретичну підготовку студентів з основ лідерології, забезпечує ефективне формування трансформаційного лідерства студентської молоді в умовах коледжу.

ВИСНОВОК

У результаті проведеного дослідження було теоретично обґрунтовано та практично досліджено проблему формування якостей трансформаційного лідерства у здобувачів педагогічних спеціальностей. Аналіз наукової літератури, сучасних підходів до професійної підготовки майбутніх педагогів, а також результати дослідно-експериментальної роботи дали змогу сформулювати такі загальні висновки.

Встановлено, що трансформаційне лідерство є одним із найбільш актуальних і перспективних напрямів сучасної педагогічної науки та практики. Його сутність полягає у здатності лідера здійснювати позитивний вплив на цінності, мотивацію та поведінку інших людей, надихати їх до саморозвитку, творчості та досягнення спільних цілей. Для майбутнього педагога трансформаційне лідерство виступає важливою професійною якістю, оскільки сучасний учитель має бути не лише носієм знань, а й наставником, організатором, фасилітатором та агентом освітніх змін.

У процесі ретроспективного аналізу доведено, що ідеї трансформаційного лідерства мають глибоке історико-філософське підґрунтя. Від античних концепцій морального авторитету та мудрості до сучасних гуманістичних теорій розвитку особистості простежується поступове формування уявлень про лідера як особистість, здатну впливати на інших через власний приклад, систему цінностей, комунікацію та підтримку. Теоретичні положення Дж. Бернса та Б. Басса стали основою сучасного розуміння трансформаційного лідерства в освіті.

З'ясовано сутність і структуру поняття «трансформаційне лідерство студента педагогічної спеціальності». Визначено, що структура цієї якості охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативно-організаційний та рефлексивний компоненти. Їх гармонійний розвиток забезпечує готовність майбутнього педагога до ефективної професійної діяльності, організації взаємодії в колективі, створення позитивного освітнього середовища та реалізації інноваційних підходів у навчанні й вихованні.

Проаналізовано національний досвід формування лідерських якостей студентської молоді та визначено основні педагогічні умови ефективного розвитку

трансформаційного лідерства. До таких умов належать: формування стійкої мотивації до лідерської діяльності, створення сприятливого виховного середовища, готовність наставників до розвитку лідерського потенціалу студентів, активізація студентського самоврядування, залучення молоді до проєктної, волонтерської та командної діяльності, а також забезпечення теоретичної підготовки з основ лідерології.

У ході дослідно-експериментальної роботи підтверджено ефективність педагогічних умов формування якостей трансформаційного лідерства у здобувачів педагогічних спеціальностей. У студентів експериментальної групи було зафіксовано позитивну динаміку розвитку мотивації до лідерської діяльності, комунікативних і організаторських здібностей, готовності до прийняття рішень, відповідальності, здатності до самоаналізу та командної взаємодії.

Доведено, що впровадження інтерактивних методів навчання, тренінгових технологій, ділових ігор, проєктної діяльності, цифрових освітніх ресурсів та елементів студентського самоврядування сприяє активному розвитку лідерського потенціалу майбутніх педагогів. Особливого значення набуває створення освітнього середовища, у якому студент має можливість проявляти ініціативність, самостійність, творчість і відповідальність.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання розроблених методичних рекомендацій, спецкурсу та діагностичного інструментарію у процесі професійної підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей у закладах вищої освіти. Запропоновані підходи можуть бути використані у виховній роботі, діяльності студентського самоврядування, організації тренінгів і курсів із розвитку лідерських компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авшенюк Н. Педагогіка транснаціональної вищої освіти: концептуальні засади: навчальний посібник. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2015. 185 с.
2. Биков В. Ю., Лещенко М. П., Тимчук Л. І. Цифрова гуманістична педагогіка: посібник Полтава: ТОВ “Астрыя”, 2017. 180 с.
3. Буйницька О., Варченко-Троценко Л., Грицеляк Б. Цифровізація закладу вищої освіти. Освітологічний дискурс. 2020, 1, С. 64–79.
4. Буняк Н. Лідерство в системі менеджменту організації. Економіка та суспільство, 2024, (64). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4327>
5. Волкова Н.П., Наход С.А., Крижановська Г.І. До питання про лідерські якості викладача закладу вищої освіти та шляхи їх розвитку в умовах аспірантури. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: педагогіка і психологія. Педагогічні науки. 2019, 2 (18). С. 30-38.
6. Гармаш С.А., Гашутіна О.Е. Лідерські якості особистості керівника як запорука успіху. Управління інноваційними проєктами та об’єктами інтелектуальної власності. 2009. С. 37–44.
7. Гоулман Д., Бояціс Р., Маккі Е. Емоційний інтелект лідера. Харків: Наш формат, 2019. 288 с.
8. Грищенко І. М. Лідерство як феномен управління групою. Інвестиції: практика та досвід. 2015. №10. С. 116-119. 91
9. Гуржій А. М., Волошина Т. В. Використання хмарних платформ і сервісів для розвитку самоосвітньої компетентності ІТ-фахівців. Цифрова освіта в природничих університетах: матер. X міжнарод. конф., 17-18 жовт. 2018 р. НУБІП. Київ, 2018. С. 21-25.
10. Гуржій А. М., Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л. Формування професійної компетентності майбутніх учителів трудового навчання засобами інформаційно-комунікаційних технологій: монографія. Київ; Вінниця: Планер, 2015. 463 с
11. Друкер П. Ефективний керівник. Київ: Вид. група КМ-БУКС, 2018. 248 с.

12. Кармінська-Белоброва М. В. Деякі питання лідерства в системі публічного управління. Нові нерівності – нові конфлікти: шляхи подолання : тези доп. та виступів учасників III конгр. Соціол. асоц. України, Харків, 12–13 жовт. 2017 р. Харків, 2017. С. 209–210.
13. Кожушко Л. Ф., Щербакова А. С. Лідерство як передумова ефективної системи менеджменту організації. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. 2020. Вип. 4(92). С. 85–95.
14. Коренева І.М. Феномен "освіта для сталого розвитку": сутність та сучасні особливості концепту. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 113–123.
15. Кулик О. Стан сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів закладу вищої освіти. Освіта дорослих в Україні та світі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 2 жовтня 2020 р. С. 200 – 203. 92
16. Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. Закон базисної організації компетентностей. Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. 2017. № 4. С. 14–29.
17. Лютий М. Уявлення учасників освітнього процесу закладу вищої освіти про показники лідерської компетентності майбутнього викладача. Теорія і практика управління соціальними системами. 2019. № 3. С. 85 – 97.
18. Маркіна І. А., Вороніна В. Л., Дмитренко І. А. Лідерство як феномен сучасного менеджменту. Економічний простір. 2020. №159. С. 88–91 23. Міляєва, В. Освітнє лідерство: від теорії до практики. Київ; Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2021. 296 с.
24. Нестуля О.О. Основи лідерства. Наукові концепції (середина ХХ ст. – початок ХХІ ст.): навч. посіб. Полтава: ПУЕТ, 2016. 375 с.
19. Нестуля С.І. Дидактичні основи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2019. 799 с.
20. Нестуля С.І. Поняття лідерської компетентності сучасного менеджера. Збірник наукових праць «Витоки педагогічної майстерності». 2018. Випуск 21. С 133 – 137.
21. Сопівник Р. В. Конструювання кластеру лідерських якостей майбутніх фахівців агропромислової галузі. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. пр. 2016. Вип. 3 (72). С. 152– 168. 94

22. Сопівник Р. В. Проблема лідерства у контексті трансакційного аналізу Еріка Берна. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: «Педагогіка. Психологія. Філософія». 2016. № 233. С. 372–378.
23. Сопівник Р.В., Рахманіна А. С., Санченко О. В. Лідерологія: підручник. К.: «Компринт», 2023. 467 с.
24. Bass В. М. From transactional to transformational leadership: Learning to share the vision. *Organizational Dynamics*. 1990. P. 19-31. 95

ДОДАТКИ

Анкета

«Визначення рівня сформованості якостей трансформаційного лідерства у студентів педагогічних спеціальностей»

Мета дослідження: Виявити рівень сформованості якостей трансформаційного лідерства у студентів педагогічних спеціальностей за мотиваційним, когнітивним, комунікативно-організаційним та рефлексивним критеріями.

Інструкція для респондентів: Уважно прочитайте кожне твердження та оцініть, наскільки воно відповідає вашій поведінці, поглядам і професійним якостям.

Поставте одну відповідь за шкалою:

- 5 балів - повністю погоджуюся
- 4 бали - скоріше погоджуюся
- 3 бали - важко відповісти
- 2 бали - скоріше не погоджуюся
- 1 бал - зовсім не погоджуюся

Питання анкети

Мотиваційний критерій

1. Я прагну надихати інших власним прикладом.
2. Мені подобається брати на себе відповідальність у колективній роботі.
3. Я маю бажання постійно вдосконалювати свої професійні якості.
4. Для мене важливо досягати спільної мети разом із командою.
5. Я проявляю ініціативу під час виконання навчальних або творчих завдань.

Когнітивний критерій

6. Я розумію сутність поняття «трансформаційне лідерство».
7. Я знаю сучасні методи ефективної педагогічної взаємодії.
8. Можу пояснити, якими якостями повинен володіти педагог-лідер.
9. Я володію знаннями щодо способів мотивації учнів та колег.
10. Я здатний(а) знаходити нові підходи до розв'язання педагогічних ситуацій.

Комунікативно-організаційний критерій

11. Мені легко встановлювати контакт з новими людьми.
12. Я вмію організовувати роботу групи для виконання спільного завдання.
13. Під час спілкування я враховую думки та потреби інших людей.
14. Я можу конструктивно вирішувати конфліктні ситуації.
15. Я вмію переконувати інших та мотивувати їх до діяльності.

Рефлексивний критерій

16. Я аналізую власні помилки та намагаюся їх виправляти.
17. Я здатний(а) оцінювати рівень своєї професійної підготовки.
18. Після виконання завдань я замислююся над тим, що можна було зробити краще.
19. Я відкритий(а) до критики та порад інших людей.
20. Я регулярно оцінюю свої досягнення та професійний розвиток.

Обробка результатів

Визначення рівня сформованості трансформаційного лідерства

Підраховується загальна кількість балів.

80–100 балів - високий рівень сформованості якостей трансформаційного лідерства

60–79 балів - достатній рівень

40–59 балів - середній рівень

20–39 балів - низький рівень

Інтерпретація критеріїв

Мотиваційний критерій: Відображає прагнення студента до саморозвитку, ініціативності, відповідальності та лідерської діяльності.

Когнітивний критерій: Характеризує рівень знань про трансформаційне лідерство, педагогічну взаємодію та сучасні освітні підходи.

Комунікативно-організаційний критерій: Показує здатність до ефективного спілкування, організації командної роботи та взаємодії з іншими.

Рефлексивний критерій: Визначає здатність до самоаналізу, самокритичності та професійного самовдосконалення.